

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.66>

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Файер О.А.,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

<https://orcid.org/0000-0003-3193-3826>**Лемішко Ю.М.,**

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

<https://orcid.org/0000-0002-4914-6882>

Файер О.А., Лемішко Ю.М. Поняття професійної діяльності в контексті її здійснення посадовими особами дипломатичної служби.

Метою статті є дослідити та розглянути основні характеристики професійної діяльності та виділити основні критерії, яким має відповідати професіонал перебуваючи на дипломатичній службі.

Актуальність дослідження зумовлена багатьма суспільно-політичними чинниками. У сучасних умовах розвитку та функціонування різних держав світу міжнародні відносини зазнають суттєвих змін. Дослідження умов здійснення професійної діяльності посадовими особами дипломатичної служби визначається як науковими, так і практичними міркуваннями, оскільки суспільство потребує впорядкованості й передбачуваності відносин у різних сферах життєдіяльності. З появою й розширенням видів професійної діяльності як невід'ємних атрибутів політичних, міжнародних та соціально-економічних відносин виникла низка питань щодо а) вдосконалення правового регулювання професійної діяльності, зокрема у сфері міжнародних відносин, б) визначення критеріїв як загальних, так спеціальних, яким має відповідати посадова особа, перебуваючи на дипломатичній службі; в) визначення мети й місця цього виду професійної діяльності серед інших його видів.

Джерельною базою дослідження є насамперед чинне законодавство України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, дослідження й порівняння яких вимагає системного підходу і різних методів дослідження, таких як: діалектичний, логіко-юридичний, системно-структурний, метод прогнозування і порівняльного правознавства.

У статті, по-перше, зроблено висновок про те, що зміст професійної діяльності складається з надання послуг та виконання робіт особами, які здійснюють професійну діяльність. Умови, порядок, перелік послуг та робіт, права та обов'язки осіб, які здійснюють професійну діяльність та інше, закріплені в актах чинного законодавства щодо здійснення окремих видів професійної діяльності, кодексах та правилах професійної етики та звичаях ділового обороту. По-друге, критерії, яким має відповідати посадова особа дипломатичної служби мають бути більш вимогливими у порівнянні з іншими державними службовцями, особливо якщо мова йде про ділову репутацію такої особи, а отже і професійна відповідальність як перед державою, так і перед суспільством має бути підвищеною.

Ключові слова: професіонал, професійні вимоги, державна служба, ділова репутація.

Faiier O.A., Lemishko Yu.M. The concept of professional activity in the context of its implementation by foreign service officials.

The purpose of this study is to explore and consider the main characteristics of professional activity and highlight the main criteria that a professional shall meet while performing the diplomatic service.

The relevance of the study is due to many socio-political factors. In modern conditions of development and functioning of different states of the world, international relations are meeting significant changes. The study of the conditions for the implementation of professional activities by officials of the diplomatic service is determined by both scientific and practical considerations, since society needs orderliness and predictability of relations in various spheres of life. With the emergence and expansion of types of professional activity as integral attributes of political, international and socio-economic relations, a number of questions arose regarding: a) improving the legal regulation of professional activity, in particular in the field of in-

ternational relations; b) determination of criteria, both general and special, which an official has to meet performing the diplomatic service; c) determination of the purpose and place of this type of professional activity among its other types.

The source base of the study is the valid legislation of Ukraine, laws and by-laws, the study and comparison of which requires a systematic approach and various research methods, such as: dialectical, logical-legal, system-structural, method of forecasting and comparative law.

In the study, firstly, it is concluded that the content of professional activity consists of the provision of services and works by persons engaged in professional activities. The conditions, procedure, list of services and works, rights and obligations of persons engaged in professional activities and others are enshrined in acts of the valid legislation on the implementation of certain types of professional activities, codes and rules of professional ethics and business practices. Secondly, the criteria that an official of the diplomatic service is obliged to meet shall be more demanding compared to other public officers, especially when it comes to the business reputation of such a person, which means that professional responsibility both to the state and to society shall be elevated.

Key words: professional, professional requirements, public state service, business reputation.

Постановка проблеми. Потреба аналізу таких категорій як «професійна діяльність» в рамках її здійснення посадовими особами дипломатичної служби визначається різноманітними міркуваннями, оскільки суспільство потребує впорядкованості та передбачуваності відносин в різних сферах життєдіяльності, в тому числі і сфері міжнародних та дипломатичних відносин. Осмислення поняття, стану та тенденцій розвитку професійної діяльності є складною та важливою проблематикою.

Стан опрацювання цієї проблематики свідчить про те, що проблеми професійної діяльності в зазначеній області потребують всебічного дослідження, оскільки, зазвичай розглядається стан законодавства, досліджуються окремі галузі міжнародних відносин та міжнародного права, але соціальним процесам, що взяті через їх вираження в професійній діяльності, приділено недостатньо уваги.

Отже, **метою статті** є формування комплексного підходу до розуміння професійної діяльності в контексті її здійснення посадовими особами дипломатичної служби.

Виклад основного матеріалу. З філософської точки зору діяльність – це специфічно-людський спосіб ставлення до світу, це процес, в ході якого людина відтворює та творчо перетворює природу, створює себе діяльним суб'єктом, а освоювані нею явища природи – об'єктом своєї діяльності. Діяльність стає для кожної людини цілісною самодіяльністю, виступає як ціль та потреба життя [1, с. 108].

Різні сфери буття людини потребують саме професійної діяльності, тим паче коли йде мова про сферу міжнародних відносин. Наприклад, ст. 1 Закону України «Про дипломатичну службу» наголошує, на тому що дипломатична служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [2]. Чинне законодавство України не розкриває поняття професійної діяльності, лише в деяких законодавчих актах надані визначення певних видів професійної діяльності. Наприклад, ст. 4 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» визначає професійну оціночну діяльність як діяльність оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності, визнаними такими відповідно до положень цього закону, яка полягає в організаційному, методичному та практичному забезпеченні проведення оцінки майна, розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна [3].

Досліджуючи поняття професійної діяльності, постає питання це вид діяльності юридичних та фізичних осіб, або виключно фізичних осіб, які відповідають професійним та іншим вимогам, визначеним чинним законодавством, зміст якої складається може складатися з надання послуг та/або виконання робіт та професійні помилки яких можуть завдати шкоду третім особам.

Розглянемо детальніше характерні ознаки професійної відповідальності.

Вид діяльності юридичних та фізичних осіб. Діяльність – свідомий, енерговитратний, загально-визнаний, доцільний зв'язок із зовнішнім середовищем, який вимагає зусиль та виконання роботи, а саме: завдань та обов'язків, що виконані, виконуються чи повинні бути виконані однією особою. Згідно Класифікатора професій ДК 003: 2010, затвердженим наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327 під професією розуміється – здатність особи виконувати подібні роботи, які вимагають від неї певної кваліфікації [4].

Виникнення професійної діяльності як соціального явища та її стан є продуктом інституціонального (економічного, інтелектуального та ін.) розвитку. Взагалі історичні дослідження доводять, що по мірі ускладнення соціального життя, розвитку моральних та етичних міркувань суспільство поступово передає виконання все більшого об'єму регулюючих його життя видів діяльності спеціально визначеним особам [5, с. 27]. В різних країнах світу простежується поступове становлення, а потім і

організаційно-методичне оформлення професійної освіти (юридичної, дипломатичної, медичної, економічної тощо). Складається уявлення про те, якою повинна бути професійна діяльність в залежності від її виду, і в той же час якими повинні бути особи, які здійснюють певні види професійної діяльності. Професійна діяльність співвідноситься перш за все із затратами осіб, які її здійснюють, спеціальних зусиль, пов'язаних з перетворенням визначеного об'єкта, здійснених на основі існуючих повноважень, у колі відповідних процедур та для досягнення поставлених тими чи іншими суспільними відносинами цілей. Саме тому поняття «професійна діяльність», яке наділене якісними та кількісними ознаками, повинно відображати її інтелектуальну сторону, активний, особистісний момент та процес виконання суб'єктом визначених дій в рамках наданого йому відповідного статусу, який є необхідним для реалізації та застосування його професійних знань та умінь, для забезпечення впровадження відповідної професійної діяльності в життя. Професійна діяльність – це реальне, а не абстрактне явище. Це те, що при належному стані та інтенсивності забезпечує дію суспільно-правової системи, а при неналежному стані губить її.

На наш погляд, виходячи з аналізу чинного законодавства України, взагалі суб'єктом професійної діяльності може бути фізична особа, фізична особа – підприємець або юридична особа, однак в полі дипломатичної діяльності – це виключно фізична особа, оскільки в цьому випадку мова йде про перебування на державній службі, що не тільки виключає можливість здійснення цієї діяльності юридичними особами, але й унеможливорює одночасне перебування особи на державній дипломатичній службі із здійсненням цієї особою підприємницької діяльності в статусі фізичної особи – підприємця.

Відповідно до розділу 4.2 Класифікатора професій ДК 003: 2010, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327, професіоналом є особа, яка для виконання професійних завдань повинна мати кваліфікацію за дипломом про повну вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста, магістра; дипломом про присудження наукового ступеня кандидата наук, доктора наук; атестатом про затвердження вченого звання старшого наукового співробітника, доцента, професора [4]. Безумовно, згідно з вимогами чинного законодавства України професійну діяльність можуть здійснювати особи, які відповідають певним професійним вимогам, але за умов наявності державної реєстрації, а у випадках, передбачених законом додатково ще і за умов наявності документа на право здійснення окремого виду професійної діяльності (ліцензія, свідоцтво, сертифікат тощо). Фізична особа за наявністю лише документа, що підтверджує необхідний рівень освіти, не має права отримати документ, що дозволяє здійснювати певний вид професійної діяльності (наприклад, медичну діяльність) за відсутності державної реєстрації, і як наслідок, не має права бути страхувальником в договорі страхування професійної відповідальності. Додатково слід зазначити, що згідно вимог вітчизняного законодавства для здійснення окремих видів професійної діяльності необхідна наявність державної реєстрації саме юридичної особи (митний брокер, спеціалізований депозитарій і зберігач та інші). Тому, розглядаючи поняття професійної діяльності взагалі є доцільним визнавати особами, які здійснюють професійну діяльність фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, але знов таки наголошуємо, що в сфері здійснення дипломатичної діяльності – особами, які здійснюють професійну діяльність є виключно – фізичні особи, оскільки це пов'язано в першу чергу з характером діяльності в сфері зовнішніх зносин держави, та в першу чергу із перебуванням на державній службі.

Як правило, в залежності від сфери професійної діяльності, її суспільної та соціальної значимості, вимоги до осіб, які здійснюють професійну діяльність, закріплюються законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, правилами або кодексами професійної етики та звичаями ділового обороту. Якщо ми проаналізуємо загальні вимоги, викладені в ст. 20 Закону України «Про державну службу» [6] та ст. 2 Закону України «Про дипломатичну службу» [2] та , то зробимо висновок що і адміністративні службовці і дипломатичні службовці є особами, що перебувають на державній службі і мають відповідати таким загальним критеріям:

- наявність освіти – магістр або бакалавр в залежності від категорії посади, що підтверджується дипломом державного зразка або іншим документом, виданим відповідним навчальним закладом. Необхідний рівень освіти досягається завдяки реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки і має в цілому відповідати колу та складності професійних завдань та обов'язків;

- загальний стаж роботи, що підтверджується записами в трудовій книжці або на підставі інших документів, наприклад, довідки з підприємства чи його правонаступника, а у разі їх відсутності – архівних установ, виписки із наказів, трудові договори, наявні відомості в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та інші документи, які містять відомості про періоди роботи [7];

- досвід роботи в певному колі міжнародних відносин, що також може підтверджуватися вищезначеними документами;

– володіння державною мовою, що може підтверджуватися атестатом про загальну середню освіту або державним сертифікатом про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови та іноземною мовою, що може підтверджуватися міжнародними сертифікатами із зазначенням необхідного рівня володіння іноземною мовою;

– професійна компетентність, тобто здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку.

Надії на осіб, які здійснюють професійну діяльність полягають у великих, іноді дуже великих очікуваннях, які пов'язані з професійною діяльністю та досить високими вимогами до неї, оскільки суспільство звикло покладатися та очікувати від осіб, які здійснюють відповідний вид професійної діяльності рішення соціальних, правових, економічних, фінансових проблем, які виникають в складних життєвих ситуаціях. Також, характерним для професійної діяльності є її престижність, оскільки, до таких осіб та до їх соціального оточення ставляться з повагою, їх професійній діяльності приділяють багато уваги; інтелектуальність, яка мотивує людину шукати істину, досягати успіху, бути найкращим, вміти вирішити поставлену задачу [8, с. 129-130].

Отже, на наш погляд, вкрай важливим та необхідним критерієм для всіх посадових осіб на дипломатичній службі є наявність бездоганної ділової репутації та відповідність правилам професійної етики, що має бути закріплено на законодавчому рівні, оскільки від цього критерія залежить репутація держави на міжнародній арені. Отже, бездоганну ділову репутацію можна розглядати як сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її діяльності вимогам законодавства, а також для фізичних осіб – про належні професійні здібності. Діловий імідж – це та думка, яка складається в суспільстві про ту чи іншу особу. Зрозуміло, що позитивна думка сприяє подальшому закріпленню авторитету, престижу, а негативна, навпаки, руйнує репутацію, заважає праці [9, с. 30]. Формування позитивної репутації для особи, яка здійснює професійну діяльність, особливо в сфері міжнародних відносин – необхідна умова досягнення тривалого та стійкого їх розвитку. Ділова репутація стає важливим засобом зміцнення позицій самої фізичної особи, оскільки забезпечує додаткові конкурентні переваги на ринках праці, капіталу, ресурсів, і безумовно держави, яку представляє ця особа в зовнішніх зносинах. Висока та стійка репутація не тільки полегшує доступ до різних ресурсів (політичних, соціальних, матеріальних, фінансових та інших), але і забезпечує надійний захист інтересів держави у зовнішньому середовищі, впливає на обґрунтованість рішень в області міжнародних відносин. Для розвитку і зайняття сталих позицій держави на міжнародній арені, ділова репутація осіб, які її представляють в різноманітних сферах життєдіяльності – безцінний капітал, який здобувається роками, але може бути безповоротно втрачений в результаті одного невірного кроку. Предметом професійної етики є аналіз буття моралі, що регулює стосунки у сфері певної професійної діяльності людей. З одного боку, моральні засади професійної групи мають ґрунтуватися на загальнолюдських моральних цінностях, системі моральних норм та оцінок, що склалися як результат історичного розвитку суспільства. З іншого – особливими завданнями професійної етики є обґрунтування морального значення тієї чи іншої професії для суспільства та людини, професійного морального ідеалу, моральне регулювання професійних відносин [10, с. 8]. Як слушно зазначають В. О. Лозовий та О. В. Петришин професійна етика покликана обґрунтувати зміст морального ідеалу професіоналу, удосконалити їх моральну та професійну культуру [12, с. 13-15].

Висновки. Отже, зміст професійної діяльності складається з надання послуг та виконання робіт особами, які здійснюють професійну діяльність. Умови, порядок, перелік послуг та робіт, права та обов'язки осіб, які здійснюють професійну діяльність та інше, закріплені в актах чинного законодавства щодо здійснення окремих видів професійної діяльності, кодексах та правилах професійної етики та звичаях ділового обороту.

Професійна діяльність сприймається та оцінюється в суспільстві далеко неоднаково та не завжди вірно, тому й необхідно здійснювати її аналіз, що надасть змогу представити реальну картину стану професійної діяльності в суспільстві і в певних сферах буття держави, тим паче коли мова йде про міжнародні відносини, зовнішні зносини держави або про дипломатичну службу. На наш погляд професійна діяльність як така характеризується масовістю, оскільки сотні тисяч людей її здійснюють, хоча в той же час, масовість професійної діяльності ставить складні задачі відбору людей, дійсно мотивованих та здатних виконувати важкі та важливі обов'язки для держави і суспільства; підвищеною відповідальністю осіб, які здійснюють професійну діяльність, яка є зовнішньою – перед ким-то – будь то міжнародна спільнота, держава або органи, які реалізують владні повноваження, суспільство, група людей або одна конкретна особа, та внутрішньою – перед самим собою. Від рішень осіб, які здійснюють професійну діяльність перебуваючи на дипломатичній службі залежать долі людей, їх життя,

здоров'я та безпека, майнові та немайнові відносини, політичний імідж держави, її статус в зовнішніх зносинах, рівень поваги до держави на міжнародній арені, стабільність економіки, рівень інвестицій та багато інших благ та відносин, притаманних людському суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Философский словарь / под ред. Розенталя М. М. М. : Издательство политической литературы, 1972. 496 с.
2. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>.
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
4. Національний класифікатор України (Класифікатор професій ДК 003:2010): наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>.
5. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та інші; За ред. В. В. Копейчікова. К. : Юрінком Інтер, 1999. 320 с.
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
7. Як підтвердити страховий стаж. URL: <https://www.pfu.gov.ua/od/260348-yak-pidтверdyty-strahovyj-stazh/>.
8. Файєр О. А. Поняття професійної діяльності та її структурні елементи / О. А. Файєр // Університетські наукові записки. 2009. № 3 (31). С. 126–132.
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
10. Панасюк А. Добрый имидж адвоката. Российский адвокат. 2016. № 1. С. 30–31.
11. Иванов А. Деловая репутация – новый продукт на рынке страхования. Журнал для акционеров. 2006. № 9. С. 8–13.
12. Лозовий В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Х.: Право, 2004. 176 с.